

Tokaj mezőváros 1595. évi magyar nyelvű oklevele és a hegyaljai szokásjog írásba foglalása

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS

1. A mai Tokaj-Hegyalja területén elhelyezkedő, bortermeléssel foglalkozó mezővárosok magisztrátusai már a középkor derekától rendszeres hivatali írásbeli tevékenységet folytattak. A települések bírái és esküdtjei a tanács pecsétjével megerősített, precízen megfogalmazott, az országos joghoz köthető passzusokat és helyi szokásjogi elemeket egyaránt felvonultató szövegezésű, latin nyelvű okleveleket állítottak ki különféle ügyekben. Az írásbeliség fellendülése a szőlőművelés és bortermelés következménye volt, amely az ország más területein is minden esetben intenzív ingatlanforgalommal járt együtt. Az adásvételekben részt vevő helyi és idegen (extraneus) szereplők jogait minden lehetséges kérdésre kiterő szilárd szokásjog alkalmazásával és az ingatlanforgalmi szerződés oklevélbe foglalásával kellett ugyanis biztosítani.

A későbbi, „tokaj-hegyaljaiak” nevezett mezővárosok magisztrátusai sok esetben már a 14–15. századtól dokumentumot bocsátottak ki ilyen ügyekben, sőt a középkor végére már megszilárdult és stabil oklevéladást folytattak, amelyekre a régió szerencsés forrásadottságai révén számos, a korszakból fennmaradt oklevél szolgálhat bizonyítékkul. A 18. századra jogi értelemben is elkülönülő hegyaljai települések (BALASSA 1991: 13–23) közül legkorábban Sárospatak oklevéladásáról van adatunk (1303-ból ismert az első kiadványa), ezt követően azonban Sátoraljaújhelyen (1349), Tarcalon (1434), Bodrogkeresztúron (1466), Olaszliszván (1474), Abaújszántón és Tállyán (egyenként 1485), Vámosújfaluban (1500 körül), Tolcsván (1505), Mádon (1507) is megindult az oklevelek kibocsátásának gyakorlata. 1517-ben már az a Bekecs is csatlakozott a sorhoz, amely csupán a 20. századra vált a Tokaj-Hegyalja integráns részévé (GULYÁS 2017: 27–38).

A hivatali írásbeliség elterjedésének lendülete a 16. században sem tört meg a régióban. Miközben egyre több környékbeli falu is bekapcsolódott ebbe a folyamatba, a továbbra is használt latin nyelvű dokumentumok mellett a század második felétől kezdődően mind gyakrabban fordult elő, hogy ezek a főként szőlőbirtokokkal kapcsolatos oklevelek magyarul íródtak. Szövegük összeállítása a korábbi latin nyelvű oklevelek tükörfordításával történt, amelyre számos bizonyítékot

fel lehetne sorolni (GULYÁS 2021). Ilyen magyar nyelvű, középkori mintára szerkesztett okleveleket adott ki ismereteink szerint legkorábban 1573-tól Zombor és Mád magisztrátusa. Ezt a példát a többi település is követte: 1589-től Tállya, 1595-től Tokaj, 1596-tól Rátka, 1611-től Bodrogkeresztúr, 1612-től Tarcal, 1622-től Újhely, 1662-től Szántó írt magyar nyelven oklevelet (TAGÁNYI 1895, NÉMETH G. 1994: 50–52, 57, KALMÁR 1968: 113, HUNFALVY 1868: 334–335, SZILÁGYI 1900, MNL BAZML SFL V. 277. 20. d., MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs.).

A fennmaradt adásvételi szerződések mellett a területről rendelkezésre álló ügynevezett „városkönyvek” vagy protokollumok magyar nyelvű bejegyzései is figyelemre méltók az anyanyelvi írásbeliség elterjedése kapcsán, amelyekbe a tanács előtt zajló ügyeket — olykor pedig az első szokásjoggyűjteményeket, azaz statútumokat is — tömören bevezették. Az első fennmaradt városkönyveink a területen az 1576-tól és 1579-től vezetett pataki protokollumok voltak (NÉMETH G. 1994: 49, 66. 22. jegyzet, ROMÁN 1964). A felvázolt fejlődés természetesen nem csak a későbbi Tokaj-Hegyalja területén érvényesült, hanem számos környékbeli, szőlőműveléssel foglalkozó faluban is. Ilyen volt például a középkor végén már latinul író Hejee (1519; DF 217817), valamint a magyar írásbeliséggel rendelkező Forró (1568; IFJ. KEMÉNY 1901a: 310), Korlátfalva (1572; MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs.) és Fony (1590; MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs.).

2. Tokaj mezőváros már a középkorban is a régió egyik legfontosabb települése lehetett mint a terjedelmes tokaji uradalom központja (NÉMETH P. 2005). Éppen ezért meglepő, hogy — habár kellett lennie ilyennek — ennek ellenére sem ismerünk innen középkori oklevelet, sőt a település tanácsszervezetére nézve sincs semmilyen adatunk a korszakból. Az első ismert tokaji kiadvány csak 1595-ből maradt ránk, s ez a fent felvázolt fejlődés eredményeképpen már magyar nyelven íródott (MNL BAZML SFL V. 277. 20. d., NÉMETH G. 1990: 13, 1994: 51–52). A 17. századból a tokajiak hivatali írásbeliségére további magyar nyelvű oklevelek utalnak, melyek 1651-ből, 1652-ből és 1702-ből maradtak ránk (MNL BAZML SFL V. 277. 20. d.).

Az 1595. évi tokaji oklevél (betűhív átírását lásd írásom végén) egyenes folytatása a középkorra visszavezethető hegyaljai írásbeliségnek, ami arra utalhat, hogy bizonyosan nem ez volt az első olyan dokumentum, amit a tokaji magisztrátus kibocsátott. Ez a középkori „leszármazás” jól megfigyelhető a külső jellemzőkön, így például a szöveg elrendezésén vagy a betűhasználaton is, hiszen az írnok humanista írást alkalmazott a munka során. Tartalmi értelemben szintén számos párhuzam mutatkozik a középkor végi latin írásbeliséggel, hiszen az intitlatio, a promulgatio és a corroboratio magyar szövege is nagyon hasonló fogalmazású ahhoz, mint amit a 15. századi latinul írt oklevelek kapcsán megszokhattunk (GULYÁS 2021).

Ami az irat tartalmát illeti, jelen esetben nem egy megszokott szőlőadásvétel-lel állunk szemben. A szöveg szerint az oklevél kiadói Szűcs Demeter tokaji főbíró és a név szerint felsorolt helyi nemesek, továbbá a tarcali és keresztúri tanácsstagok voltak. Ők pedig a király tokaji udvarbíráinak parancsára fogott bíróként ítéleztek egy — sajnos nem részletezett — perben, ami a tokaji Bús Gáspár és az eszlári Csonka László között a Mézesmálon fekvő öröklött szőlő ügyében indult. Miután a pereskedők beleegyeztek abba, hogy az összehívott tanúk vallomása alapján hozott döntést elfogadják majd, a bírák tanúkihallgatást rendeltek el a tokaji szokásjog megismerése céljából. A kihallgatás során Csáki Bálint, Nehéz Péter, Sós László, Dobó András, Tibar János, Barát Péterné, Seres Antalné és mások a helyszínen megjelenve tettek vallomást.

Az általuk elmondottak szerint pedig a régi tokaji szokásjog úgy szólt, hogy ha egy tokaji lakos egy vidékivel szemben a szőlőörökségeket és egyéb ingatlanokat azok előzőleg megállapított becsértékével megváltja, akkor az idegen személy köteles azt elfogadni és az összeget átvéve elállni az ingatlantól. Ha pedig egy tokaji egy vidéki által megvett szőlőre nézve 1 év 3 napon belül tiltással élt, akkor ugyanazon a vételáron juthatott hozzá a birtokhoz, amelyért az idegen megvásárolta. Ellenben, ha a határidő eltelte után jelentkezett csupán érte, akkor pert indítván a becsértékét kellett letennie. A fogott bírák ezt követően Tokaj város szokásos pecsétjével megerősített oklevélbe foglalták az állásfoglalást.

Az oklevél hátlapján további érdekesség olvasható. Az oklevél írójának kezétől származó jegyzet szerint ugyanis a dokumentumot a mindenkori tokaji bírónak kellett megőriznie. Az irat jelentőségét a mezőváros igen nagyra értékelhette, amit az mutat, hogy ha a bíró nem tudta az oklevelet átadni utódjának, akkor 50 forint bírságot kellett fizetnie. A hátlati szöveg további része arról számol be, hogy ha valaki élni akart az iratban olvasható, a tanúk által kinyilvánított joggal, akkor a tanács számára 1 forintot volt köteles az áldomáson kívül letenni. Habár ez nincs részletezve, bizonyosan ez volt az az illeték, amit azért kellett fizetni, hogy a tanács per során elővegye és bemutassa az 1595-ben kibocsátott szokásjogi állásfoglalást.

3. A tokaji dokumentumban foglalt, becsértékkel kapcsolatos elvi kinyilatkoztatás nem tűnik kifejezetten különlegesnek, hiszen tudjuk, hogy mind a becsérték letétele, mind pedig az adásvételt követő 1 év 3 napos terminus a régió ingatlanforgalmának régi és jól ismert sajátossága volt (GULYÁS 2008, 2016: 51–52). Általában az a záradék szerepelt a középkor végi hegyaljai oklevelekben, hogy ha valaki az adásvételt megtámadná, akkor a becsértéket vagy a vételárat kell letennie a per kezdete előtt (ante litis ingressum). Megjelenik ez a gyakorlat Újhelyen 1462-től (DL 15742), Liskán 1474-től (DF 269671), Patakon 1477-től (DL 18006), Szántón és Tállyán 1485-től (DF 215140, DF 215141), Tolcsván 1505-től (DF 229261) és Hejccén 1519-től (DF 217817).

Ami az adásvétel ellenzésére és az ingatlanok a jogosultak által per nélküli megszerzésére fenntartott 1 év 3 napos „türelmi időt” illeti, a középkor végétől van erre nézve elsőként írott forrásunk. Kizárólag Tolcsván szerepelt 1505-től oklevélben (DF 229261), de nagyon úgy tűnik, hogy a környéken a 16. századra már általános jellemzője lett a helyi szőlőadásvételeknek az ilyen határidő meghatározása. Az is kiderül, hogy sok esetben ez alatt az idő alatt a bíró őrizte meg az oklevelet, és nem is nyomták rá a pecsétet a terminus lejártáig, csak annak elteltével (GULYÁS 2017: 218–219).

Az újkori hegyaljai és környékbeli oklevelekben mindkét jogi aktus láthatólag már az ingatlanforgalom integráns részének számított. A becsérték letételének szabálya szerepel Korlátfalva 1572. évi magyar nyelvű, Mád mezőváros 1588. és 1595. évi latin nyelvű okleveleiben (MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs., KALMÁR 1969: 187–188), de Rátka 1596. évi magyarul írt kiadványában is (HUNFALVY 1868: 334–335). Ugyanígy említik Tállya mezőváros több, 17. századi magyar oklevelében is: 1612-ben, 1623-ban, 1624-ben, 1646-ban és 1660-ban (HUNFALVY 1868: 343–349, MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs.). Előkerül a feltétel Újhely 1636. évi, Tokaj 1652. évi, Szántó 1669. évi, Korlátfalva 1699. évi és Szántó 1734. évi oklevelében (MNL BAZML SFL XIII. 8. 2. d. 1. cs., MNL BAZML SFL V. 277. 20. d., MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs.). A mádi falukönyv 1598-ban kezdődő bejegyzései között is számos olyan ügyet találhatunk, ahol vagy a vételárat, vagy a becsértéket kell lefizetni a per előtt (KALMÁR 1968: 113, 115, 118, 120 stb.). A példákat még bizonyosan lehetne sorolni.

A fent említett 1596. évi rátkai irat alapján az ingatlan becsének meghatározása a tanács feladata volt. A 17. századra úgy tűnik, hogy a becsérték adásvétel előtti megállapítása bevett gyakorlattá vált, amit vagy a földesúr rendelt el (NÉMETH G. 1994: 48), vagy a tanács mindennapi, szinte automatikus tevékenységének számított. Így járt el 1572-ben Korlátfalva, 1636-ban Újhely, 1646-ban Tállya, 1669-ben, 1734-ben és 1736-ban Szántó (MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs., MNL BAZML SFL XIII. 8. 2. d. 1. cs.). Habár a becsérték letételére nézve — mint azt láttuk — számos középkori adatunk is van, ott erről a kérdéstről nem nyilatkoznak az oklevelek. Újkori forrásaink alapján ennek ellenére is bizonyos, hogy már a 15. században is a magisztrátus végezhetette el ezt a feladatot meghatározott taksáért cserében.

4. Az 1595. évi tokaji oklevél a szóbeliségnek a 16. században még mindig kiemelkedő szerepét bizonyítja. A mezővárosok a belső ügyekben — és ide tartozott az ingatlanforgalom is — a szokásjog (consuetudo) által meghatározott szabályok szerint jártak el, amely sokáig nem volt írásba foglalva, hanem azt a közösség kollektív emlékezete őrizte. A hegyaljai mezővárosok magisztrátusai már középkori oklevelek szövegében is többször konkrétan hivatkoztak rá (mint helyi ius, mos, ritus, lex, libertas vagy consuetudo) a különféle speciális jogelvek,

így például az áldomás és a szavatosság alkalmazása, vagy éppen a pecséthasználat kapcsán (GULYÁS 2016: 59–60). Ez a tendencia a 16–18. századi oklevelekre is jellemző volt. 1623-ban Tállya, 1643-ban Korlátfalva, 1652-ben és 1702-ben Tokaj, 1693-ban és 1710-ben Újhely irataiban olvashatunk hasonlókat, amikor meghatározott kérdések kapcsán jegyzik meg a szövegben, hogy valamely jogi eljárást a helyi szokásjog szerint érvényesítettek (MNL BAZML SFL XIII. 12. 3. cs., MNL BAZML SFL V. 277. 20. d., MNL BAZML SFL V. 1. III. f. 3., MNL BAZML SFL. V. 1. III. f. 7.).

A 16. századból a hegyaljai települések közül kettőről tudjuk azt, hogy bizonyosan rendelkeztek a tanács előtti ügyeket röviden rögzítő városkönyvvel. A két pataki protokollumot fentebb már említettem. Időrendben ezt az 1598 és 1717 között vezetett mádi falukönyv követte, amelybe a helyi tanács előtt zajló, 400-nál is több, főként ingatlanügyet bejegyezték (KALMÁR 1968).

De mikor történhetett vajon a szokásjog első tételes lejegyzése? Ha a rendelkezésre álló 16. századi pataki urbáriumokat (NÉMETH G. 1990: 122–134) nem számítjuk — melyekben van erre nézve egy-két elszórt megjegyzés —, akkor csak viszonylag későn jelennek meg az ilyen adataink. A két pataki protokollum közül a korábbi, azaz 1576-tól vezetett kötetbe beszúrva például már található városi rendtartások is (NÉMETH G. 1994: 49), de ebből a szempontból az igazi előrelépést a századforduló jelenthette. Ekkoriban szerkesztették egybe ugyanis a tarcali (1606), a bodrogkeresztúri (1607) és tokaji (1610) „törvénykönyveket”, amelyek a települések szokásjogát tartalmazták, szinte minden fontos kérdésre kitérve, s amelyek szövegeit NÉMETH GÁBOR adta ki három évtizeddel ezelőtt (1990).

Nem véletlen, hogy ekkor foglalták őket írásba: ahogyan az a tarcali „törvény” bevezetőjében szerepelt, a 15 éves háború során, 1604-ben elveszett a település korábbi könyve, s ezt kellett az újjal pótolni. Ennek érdekében a szomszédos két mezővárosból, azaz Tokajból és Keresztúrról is összehívtak „régielemetes és eszes embereket”, s közösen állították össze a tarcali szokásjoggyűjteményt (NÉMETH G. 1990: 31–32). Az, hogy létezett a tarcaliaknak valamilyen könyve és az a zavaros időkben elveszett, hihetőnek tűnő történet. A környékbeli, szőlőtermeléssel is foglalkozó Forrón nagyjából ugyanekkor, 1601-ben foglalták össze röviden a település szokásjogát (*Leges Forraini*), s küldték el a földbirtokos Kassának megerősítésre, miközben a tarcaliakhoz hasonlóan ők is utaltak a korábbi könyvük létezésére (IFJ. KEMÉNY 1901b).

1607-ben Keresztúron és 1610-ben Tokajban is hasonló esemény játszódott le, mint 1606-ban Tarcalon, azaz itt is írásba foglalták a település szokásjogát, igaz, ezekben már nem esett szó a korábbi könyvek létezéséről és eltűnéséről. A szöveg összeállítását szintén több településről összehívott személyek végezték. 1607-ben Keresztúron a két szomszédos mezőváros mellett már kislelkes és szegi

lakosok is részt vettek, 1610-ben Tokajban pedig a keresztúriak, tarcaliak és eszláriak is nagy számban jelentek meg az aktuson (NÉMETH G. 1990: 69–70, 92–93).

Ekkoriban történt a kissé távolabb fekvő Mád szokásjogának írásba foglalása is. Az 1598-ban megkezdett protokollumba ugyanis 1614–1615 fordulóján másolták bele a pontokba szedett úgynevezett „Tállyai törvényeket” (KALMÁR 1968: 145–153). Nagyon úgy tűnik tehát, hogy a Hegyalja írásbelisége a 16–17. század fordulóján érte csak el a fejlődésnek azt a szintjét, amikor először felvetődött, hogy a szóbeliséget elhagyva írásban rögzítsék a helyi jogszokásokat.

A tarcali, keresztúri és tokaji statútum szövegének bevezetője szinte szó szerint megegyezik, ami bizonyítja, hogy a legkorábbi, tarcali statútumot a két másik alkalommal is felhasználták, mintegy mintaként az összeállítás során. További jelentős tematikai, tartalmi és olykor szövegszerű egyezések is vannak a három „törvénykönyv” között. A hasonlóságokat a három település közötti szoros kapcsolat is magyarázza. Mindegyik a Tokaji-hegy lábánál feküdt, szőlőik is határosak voltak egymással, ez eredményezhette a lokális szokásjog azonos fejlődését.

Fontos kérdés azonban, hogy kapcsolatban állt-e vajon az 1595. évi tokaji oklevélben olvasható szokásjogi állásfoglalás az 1610-ben lejegyzett tokaji joggyűjteménnyel? A kérdésre precíz választ tudunk adni: egyértelmű, hogy igen, tekintve, hogy 1610-ben, a lejegyzés során bizonyosan ott volt az oklevél az összegyűlt személyek kezében. Az ekkor lejegyzett „törvénykönyv” „Várasónknak törvényi és rendtartási” címet viselő fejezetének XVII. artikulusában konkrétan meg is említik ezt. Miután ugyanis a statútum hasonlóképpen számol be a becsértékkal kapcsolatos szabályról, mint azt az oklevélben is olvashattuk, még hozzátéveszi, hogy a Szűcs Demeter bírósága idején, 1595-ben írásba foglalt oklevélben is rögzítették ezt a szabályt, amikor tanúkkal erősítették meg azt, „mivelhogy akkor is efelől nagy controversia volt” (NÉMETH G. 1990: 97).

A fentiek alapján kijelenthetjük: valószínűtlen, hogy Tokajnak 1610 előtt lett volna már írásba foglalt szokásjoggyűjteménye. Ha ugyanis rendelkeztek volna ilyennel, nem lett volna szükséges tanúkihallgatást tartani és azt követően oklevélben rögzíteni a becsértékkal kapcsolatos eljárást, és nem kellett volna a dokumentumot a bírónak szigorú pénzbírság terhe mellett megőriznie. Továbbá nem kellett volna bizonyítékként elővenni az oklevelet 1610-ben sem, amikor a consuetudo-t írásba foglalták. Szinte bizonyos, hogy Keresztúr és Tarcal sem rendelkezett korábban hasonlóval, a tarcaliak által az elveszett könyvre tett utalás véleményem szerint csupán egy, a tanács előtt zajló ügyeket rögzítő protokollumot takarhat. A 16. század végéig ugyanis a szokásjogi kérdésekben feltehetőleg az öregek szóbeli beszámolóinak, a tokajihoz hasonló okleveleknek és a városkönyvekben szereplő ügyeknek a segítségével tájékozódhattak a hegyaljaiak, mígnem a 17. század elejére egyre erősebb igény támadt arra, hogy ezeket szisztematikusan

rendszerelve statútumban rögzítsék. Ehhez az apropót a tarcaliak protokollumnak elvesztése és pótlása jelenthette, amely a szomszédvárakban is hamar igényt gerjesztett egy hasonló joggyűjtemény létrehozására.

Ilyen értelemben az 1595. évi tokaji oklevél lehetett minden bizonnyal az egyik első — vagy talán a legelső — tudatos írásba foglalása a helyi jogszokások egy speciális szeptének a Hegyalján, amely egyúttal az anyanyelvi írásbeliség 16. század végi előtérbe kerülését is híven tanúsítja, és azt a pillanatot mutatja meg plasztikusan a számunkra, amikor a helyiek előtt elsőként vált világossá, hogy talán nem is olyan haszontalan eljárás a szokásjogot írásban rögzíteni az utókor számára.

Tokaj mezőváros 1595. január 9.-i oklevele

Tokaj mezőváros tanácsa oklevelet bocsát ki egy szőlőper kapcsán rendezett tanúkihallgatásról, mely során megállapítják a becsértékletéssel kapcsolatos tokaji szokásjogot. Az irat hátlapján ugyanekkor feljegyzett záradék, miszerint az oklevelet a bíró köteles volt megőrizni és szükség esetén bemutatni.

A lap alján Tokaj mezőváros papírfelzetes pecsétje.

MNL BAZML SFL V. 277. Tokaj nagyközség iratai 1595–1950. Feudális kori iratok. 20. doboz. Tokaj Város Tanácsának iratai 1595–1750.

Recto

[1] Mi, Szwcz Demeter, Thokaÿ Few Biro. Vitezlö Nemes Zemeliek Czukatt Lenartt, [2] Swtha Istuan, Nag Jonas, Raacz Peter, Zobonia Matthe, Szepsy Balintt Deak, Harsanÿ Mihal [3] Deak, Enoch Hwngerer Thokaÿban Lakozok. Tiztessegbeli Jambor eskutt Tanaczok Tharczalrol, [4] Balathi Balintt, Kannas Mihal, Feketthe Georg. Tiztessegbeli eskutt Tanaczok Kereztturboll, [5] Hufzti Lukacz, Zabo Miklos, Witez Matthias. Aggiuk ez mi leuelunknek altala minde neknek [6] nyluanwalo ertesere es tudasara; Hog az Witezlo, eo Felsege Tizttarto Wdwarbiray Thokaÿban [7] Kys Lukacz es Szepejsÿ Christoph Deak Wraink paranczolatira Toruen szekett wuluen meg Latt:[8]:hwk es meg roztalnw Ist en igafsaga szerintt, Thokaÿtt Lakozo Jambor Bws Caspar, Ezlartt Lakozo [9] Czionka Lazlo eg majz ellen fell inditatott perekett torueniekett Mezes Malon Leuo szölö Eöroksegh [10] felol ug mintt Walaztatott fogiott szemeliek. Felol meg neuezett kett szemeliek szabad Akarattiok [11] szerintt magokott adak es kotelezek Hog mitt Isten igassaga szjerintt, az tanuknak vallasitt meg erttuen [12] itelnenk, iauallanak es uele meg elegendnenek, kotelett uettuen eön kozottok ki fel bontana, Minec [13] peerben forgo szeolonk arra; Mind az kett szemelieknek eg majz ellen ualo feleletkett erttuen es [14] Haluan, Regi Elemets szemeliek hitt szjerintt ualo böseges Wallasok Cziaki Balintt Nehez Peter [15] Soos Lazlo, Dobo Andras, Tÿbar Janos, Baratt Peterne, Szeres Antalne, es ezen kiuel tobbeke, mi elott:[16]:twnk hitekel erofsiten Hog Thokaÿ Warojsanak eörök emlekezettewl

foguan ualo meg rogzott Regy [17] szokas Toruenye uolt ez. Hog walakinek Thokaÿ Warojsa Lakosinak uoltt arra ualo Ereiek [18] Penzek Elegsegek, Wideki Idegen wr Jobbaginak szölo eöröksegekett Thokaÿ Hegben Hafsonlo [19] keppen Warojsban Leu Hazakott, pinczekett, pujszta telekekett meg boczuluen es Bocz szerintt ualo [20] arratt elle teuen, az Wideki szemelieknek Waros igafsagos örökkelhető toruenie szerintt fel kellett [21] venni es az szölo, haz, pincze, telek öröksegek mellol el kellett allani. Ha penig Thokaÿ ember ualakÿ [22] Wideky embertt ualamell meg uott eoreökseg feloll eztendo Harom napig tiltajsal es ellenzejsel elltt, [23] pernelkul az meg uo videki ember öröksegekhez azon penzell az mintt meg uetetett uoltt melleie [24] alhattanak, de ha el hagattak es el mulattak, az felol meg itott böcz szerintt iutthafsanak hozzáya [25] perben kejszuluen, Eek bösegejsen meg bizonittatuan. Annakokierrt erttuen es Lattuan, az Thokaÿ [26] Warojsanak es abbanlakozo eö Felsege Lakofsinak eörökke ualo regi elhető szokott Torueniekett [27] Ennek bizonsagara es örökke ualo tokelletes allando erőfsegere, Az Thokaÿ Warojsanak elhető igaf:[28]:sagos fel bomolhatatlan torueniett, Warojsunk kozonseges peczetwel erőfsítettett es confirmaltatt fon:[29]:damentom szerintt allitak heliben. Datum in Thokaÿ, Nona die Mensis January Anno a partu [30] Wirgines Millesimo Quingentesimo Nonagesimo quinto.

Verso

[1] Az birosagnak tiztt Wifzelejse szerintt, ez leuel, Birorul Birora meg otalmazuan maraggion, szam adafzkor szam [2] adafaban elö adhafsa, nem adhattuan, minden perpatuarnekull eottuen magari forintt marattsaga es elle oluafasa [3] de kitul Isten otalmazzon, kozonseges uzedelmektul meg ualuan. Ha valaki penig ez varojsunk igafsagaval Tor:[4]:uen szerintt akar elni, Az Bironak tanaczaual tartozzek eg magari forinttal aldomaifson kiuoll elle tenni kozon:[5]:segejsen az tanacznak el kolteni.

Irodalom és levéltári források

BALASSA IVÁN 1991. *Tokaj-Hegyalja szöleje és bora*. Tokaj, Tokaj-Hegyaljai ÁG. Bor-kombinát.

DF = Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.

DL = Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár.

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2008. A hegyaljai mezővárosok középkori kiadványainak sajtóosságaihoz (Adásvételi szerződések utólagos megpecsételése). *Agrártörténeti Szemle* 49: 213–228.

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2016. A mezővárosi ingatlanforgalom szokásjoga a 14–16. századi Zemplén megyében és környékén. *Történelmi Szemle* 58: 23–61.

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2017. *Mezővárosi önkormányzat a középkori Hegyalján*. Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár.

- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS 2021. A hegyaljai mezővárosok kora újkori magyar nyelvű hivatali írásbeliségének középkori gyökerei. In: NAGY GÁBOR–SÁRY PÁL–TRINGLI ISTVÁN szerk., *Társadalom és jog a közép- és kora újkori Magyarországon. Jogtörténeti tanulmányok*. Miskolci történelmi tanulmányok 2. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó. 61–73.
- HUNFALVY PÁL 1868. Hegyaljai oklevelek. *Nyelvtudományi Közlemények* 6: 327–349.
- KALMÁR JÁNOS 1968. *Mád, tokajhegyaljai község élete a 16–18. században. Mád „falukönyve”*. Mád, Mád Községi Tanács.
- KALMÁR JÁNOS 1969. Szőlővásárlás a Tokaj-Hegyalján 1588-ban. In: KOMÁROMY JÓZSEF szerk., *A Herman Ottó Múzeum évkönyve* 8. Miskolc, Herman Ottó Múzeum. 187–194.
- IFJ. KEMÉNY LAJOS 1901a. Okmányok Kassa város levéltárából. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 8: 310–313.
- IFJ. KEMÉNY LAJOS 1901b. A forrói jobbágyok rendtartása 1601 előtt. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 8: 415–416.
- MNL BAZML SFL = Magyar Nemzeti Levéltár, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár.
- NÉMETH GÁBOR 1990. *Hegyaljai mezővárosok „törvényei” a 17–18. századból*. A Magyar Nemzeti Múzeum művelődéstörténeti kiadványa 1. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum.
- NÉMETH GÁBOR 1994. Mezővárosi írásbeliség, ingatlanforgalom és szokásjog az abaúji és zempléni mezővárosokban a 16–18. században. In: NÉMETH GÁBOR szerk., *Folia Historica 18. A Magyar Nemzeti Múzeum történeti évkönyve*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum. 47–71.
- NÉMETH PÉTER 2005. A tokaji uradalom kialakulása. *Századok* 139: 429–447.
- ROMÁN JÁNOS 1964. *A sárospataki szőlőművelés 16–17. századi történetének forrásai*. A Sárospataki Rákóczi Múzeum forráskiadványai 1. Sárospatak, Rákóczi Múzeum.
- SZILÁGYI KÁROLY 1900. Egy öröklevél 1612-ből. *Adalékok Zemplén Vármegye történetéhez* 5: 181–183.
- TAGÁNYI KÁROLY 1895. A földközösség történetéhez Zomborban. *Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle* 2: 291–296.

The charter of Tokaj market-town from 1595 and the recording of the customary law of the Hegyalja region

This study is dealing with the customary law and official writing practice of the settlements located in the early modern Hegyalja region. Market towns of this area issued their first sealed charters in various cases at the end of the Middle Ages. Real estate transactions were conducted on the basis of customary law, which, however, was not written down for a long time. One of the first times that customary law was put on paper was in Tokaj in

the year of 1595, and after then, at the beginning of the 17th century they compiled their first collections of customary law. The purpose of this paper is to present the circumstances of this first compilation.

Keywords: early modern history, literacy, Hegyalja

Gulyás László Szabolcs
ORCID: 0009-0002-8175-405X
Nyíregyházi Egyetem
gulyaslsz@freemail.hu